

**PIERWSZE STWIERDZENIE *ATETHMIA CENTRAGO* (HAWORTH, 1809)
(LEPIDOPTERA: NOCTUIDAE) W WOJEWÓDZTWIE KUJAWSKO – POMORSKIM**

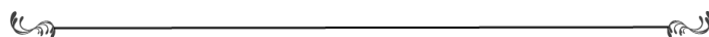
**FIRST RECORD OF *ATETHMIA CENTRAGO* (HAWORTH, 1809) (LEPIDOPTERA:
NOCTUIDAE) IN THE KUYAVIA-POMERANIA REGION**

BARTŁOMIEJ PACUK

al. Powstańców Wielkopolskich 21/4, 85-090 Bydgoszcz, e-mail: bpacuk@abs.umk.pl

ABSTRACT: The article presents first information about occurrence of *Atethmia centrago* (Lepidoptera: Noctuidae) in the Kuyavia-Pomerania region. One specimen was observed in the ash-maple alley. The data about biology and extending range of this species in central Europe is also given.

KEY WORDS: Lepidoptera, Noctuidae, *Atethmia centrago*, new record, distribution, Kuyavia-Pomerania, Poland

Wstęp

Atethmia centrago (Haworth, 1809) to motyl spotykany niemal w całej Europie. Nie stwierdzono go jak dotąd jedynie w północnej części kontynentu (Islandii, Norwegii, Finlandii), a także w Estonii, na Łotwie, Białorusi i Malcie (Kobes 2014, Aarvik i in. 2017). W ostatnich latach po raz pierwszy wykazany ze Szwecji (Palmqvist 2012) i Litwy (Švitra i in. 2016, Ūsaitis i in. 2019). Poza Europą gatunek został stwierdzony w Armenii, Turcji, Iranie, Syrii, Palestynie, Izraelu, Libanie, Jordanii i Egipcie (Amer i in. 2018). Odnotowano go także w azjatyckich pasmach górskich Kopet-Dag, Tienszan, Pamir i północno-zachodnich Himalajach (Ronkay i in. 2001).

W środkowej Europie jest to gatunek spotykany dość lokalnie (Nowacki 1998). W Polsce publikowane stanowiska *A. centrago* obejmują siedem województw: lubuskie, wielkopolskie, łódzkie, lubelskie, dolnośląskie, opolskie i śląskie (Buszko i Nowacki 2017, Larysz i Maroń 2019). Ponadto znane są wiarygodne dane z województw świętokrzyskiego, mazowieckiego i podkarpackiego, pochodzące z internetowej bazy obserwacji motyli (Jonko 2020).

Gąsienica *A. centrago* rozwija się głównie na jesionach *Fraxinus* L., ponadto w literaturze można również znaleźć informację o jej żerowaniu na wiaźach *Ulmus* L. (Kobes 2014). Gatunek zasiedla lasy liściaste (m. in. łągi, buczyny) i mieszane, lasostepy, doliny rzeczne, parki, aleje i zadrzewienia śródpolne z udziałem jesionu, torfowiska porośnięte jesionem i olszą *Alnus* Mill. (Nowacki 1998, Gelbrecht 1999, Hacker 2002, Palmqvist 2012). Są to zwykle stanowiska o wysokim poziomie wód gruntowych, ciepłe i wilgotne (Gelbrecht 1999).

Wyniki

W dniu 23.08.2019 r., w okolicach miejscowości Mrozowo (UTM: XU59, 53°09'25.3"N 17°21'32.8"E) w województwie kujawsko-pomorskim, stwierdzono jednego osobnika *Atethmia centrago*.

Motyła obserwowano w godzinach popołudniowych, siedzącego na pniu jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior* L., na wysokości ok. 120-130 cm nad ziemią (Fot. 1). Obserwacja miała miejsce w śródpolnej alei jesionowo-klonowej (najliczniejsze gatunki drzew: jesion wyniosły, klon polny *Acer campestre* L., klon zwyczajny *Acer platanoides* L.), ciągnącej się południkowo na długości mniej więcej 2250 m, około 1200 m na zachód od miejscowości Mrozowo. Bezpośrednie otoczenie alei stanowiły uprawy, m. in. kukurydzy i innych zbóż. Najbliższe kompleksy leśne otaczające aleję od zachodu i wschodu znajdują się w odległości około 250-1400 m od alei, przy czym jej północny i południowy skraj dochodzą do ściany lasu. Dominujące gatunki drzew we wspomnianych kompleksach leśnych to dęby *Quercus* L., sosna zwyczajna *Pinus sylvestris* L., olsza czarna *Alnus glutinosa* Gaertn. (wzdłuż rzeki Orli), a także jawor *Acer pseudoplatanus* L., buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L. i brzozy *Betula* L. (Bank Danych o Lasach 2020). Omawiana aleja położona jest niedaleko (250-1800 m) od granicy województwa kujawsko-pomorskiego i wielkopolskiego.

Dyskusja

W ostatnich 20-30 latach *Atethmia centrago* wydaje się rozszerzać swój zasięg występowania w kierunku północno-wschodnim. Mogą na to wskazywać obserwacje z Danii, gdzie pierwsze stwierdzenie odnotowano w 1997 r., a już po kilku latach gatunek był obserwowany lokalnie w wielu miejscach w tym kraju

(Palmqvist 2012). Tezę wspierają także liczne stwierdzenia z północno-wschodnich Niemiec z drugiej połowy lat 90. XX w. (Gelbrecht 1999). W 2011 r. gatunek stwierdzono po raz pierwszy w Szwecji (Palmqvist 2012), w 2016 r. w Wilnie (południowa część Litwy) (Švitra i in. 2016), a w 2019 r. także w północnej części Litwy (Ūsaitis i in. 2019). Dane te wskazują ponadto na możliwość pojawienia się gatunku także w północnych województwach naszego kraju, w których jak dotąd go nie obserwowano. Jednoznaczna interpretacja tak dynamicznych zmian zasięgu *Atethmia centrago* jest trudna. Prawdopodobna wydaje się rzeczywista ekspansja tego południowoeuropejskiego gatunku (przynajmniej w skali lokalnej), związana z obserwowanym ociepleniem klimatu (Gelbrecht 1999, Palmqvist 2012). Należy jednak zauważyć, że np. w Brandenburgii wiele nowych populacji tej sówki odnaleziono dzięki ukierunkowanym poszukiwaniom w odpowiednich siedliskach, z wykorzystaniem połowów do światła (Gelbrecht 1999). Gatunek, mimo iż obecny w środowisku, wcześniej mógł pozostawać niewykryty. Możliwe iż lokalnie z podobną sytuacją mamy do czynienia w Polsce (Klimek 2014, Larysz i Maroń 2019) i intensyfikacja badań we właściwych siedliskach przyniesie wzrost wiedzy na temat rozmieszczenia tego gatunku w naszym kraju.

Bibliography

Aarvik L., Bengtsson B. Å., Elven H., Ivinskis P., Jürivete U., Karsholt O., Mutanen M., Savenkov N. 2017. Nordic-Baltic Checklist of Lepidoptera. Norwegian Journal of Entomology. Supplement, 3: 1-236.

Amer A. M., El Torkey A. M., Al Azab S. A. 2018. Review of subfamily Xyleninae of Egypt (Lepidoptera, Noctuidae). Egyptian Academic Journal of Biological Sciences, 11 (5): 103-125.

Bank Danych o Lasach 2020. Updated 03 December 2019, accessed 10 February 2020. <https://www.bdl.lasy.gov.pl/portal/mapy>.

Buszko J., Nowacki J. (Eds.) 2017. A distributional checklist of the Lepidoptera of Poland. Polish Entomological Monographs. 13, Poznań, 222 pp.

Gelbrecht J. 1999. Aktuelle Verbreitung und ökologische Ansprüche von *Atethmia centrago* (Haworth, 1809) in Brandenburg und angrenzenden Gebieten (Lep., Noctuidae). Zur Faunistik und Ökologie der Schmetterlinge in der Mark Brandenburg XIII. Entomologische Nachrichten und Berichte. 43: 203-206.

Hacker H. 2002. Insekten an Esche. In: Beiträge zur Esche. LFW Berichte aus der Bayerischen Landesanstalt für Wald und Forstwirtschaft, Freising, 34: 44-49.

Jonko K. 2020. Lepidoptera Mundi. Updated 22 December 2019, accessed 11 February 2020. <https://lepidoptera.eu/species/914>.

Klimek K. 2014. Nowe stanowiska *Atethmia centrago* (Haworth, 1809) (Lepidoptera: Noctuidae) w południowej Polsce na terenie województwa opolskiego. Acta entomologica silesiana, 22 (online 007): 1.

Kobes L. W. R. 2014. Eulenfalter-Neufunde für Mitteldeutschland. *Atethmia centrago* Haworth, *Omphaloscelis lunosa* Haworth, *Conistra ligula* Esper, *Chilodes maritima* Tauscher und *Ipimorpha subtusa* Denis & Schiffermüller (Lepidoptera, Noctuidae, Hadeninae, Ipimorphinae [Xylenini s. l.], fünf Neuoder Wiederfunde für Mitteldeutschland. Entomofauna. Zeitschrift für Entomologie, 35 (12): 217-228.

Larysz A., Maroń J. 2019. Materiały do znajomości fauny motyli (Lepidoptera) Polski. Część I. Acta entomologica silesiana, 27 (online 028): 1-6.

Nowacki J. 1998. The Noctuids (Lepidoptera, Noctuidae) of Central Europe, Slamka Edit., Bratislava, 143 pp.

Palmqvist G. 2012. Intressanta fynd av storfjärilar (Macrolepidoptera) i Sverige 2011. [Remarkable records of Macrolepidoptera in Sweden 2011.]. Entomologisk Tidskrift, 133 (1-2): 41-53

Ronkay L., Yela J. L., Hreblay M. 2001. Noctuidae Europaeae, Vol. 5, Hadeninae II. Sorø, Entomological Press, 452 pp.

Švitra G., Bačianskas V., Inokaitis V., Kvietkauskas R., Mikalauskas D., Ūsaitis T. 2016. 2 new and 129 rare for the lithuanian fauna Lepidoptera species recorded in 2016. New and Rare for Lithuania Insect Species, 28: 61-78.

Ūsaitis T., Mikalauskas D., Bačianskas V. 2019. New and rare for the lithuanian fauna Lepidoptera species recorded in 2019. Bulletin of the Lithuanian Entomological Society, 3 (31): 79-98.

Fot. 1. *Atethmia centrigo* na pniu jesionu wyniosłego *Fraxinus excelsior*, śródpolna aleja jesionowo – klonowa na zachód od miejscowości Mrozowo (fot. B. Pacuk).

Phot. 1. *Atethmia centrigo* on the trunk of the common ash *Fraxinus excelsior*, mid-field ash-maple alley west of Mrozowo (phot. B. Pacuk).